

Samenvatting

Dit rapport bevat vier beeldessays die in opdracht van InnovatieNetwerk zijn opgesteld. De essays geven vier visies, in woord en beeld, op een Gezonde Wijk – een van de concepten van het InnovatieNetwerkthema ‘Gezonde Samenleving’.

Een Gezonde Wijk wordt doorgaans opgevat als een wijk die bevorderlijk is voor de fysieke gezondheid van de bewoners. Het toenemend overgewicht van de doorsnee bewoner is het belangrijkste doelwit van projecten rond de gezondheid van wijkbewoners. In zo’n gezonde wijk moet dus veel bewogen kunnen worden en moet de luchtkwaliteit goed zijn. Kernelementen zijn: meer ruimte voor speelplaatsen voor kinderen, voor wandelen en joggen door volwassenen, en voor groen (bomen, planten, grasvelden). Waar de omstandigheden dit toelaten en – vaak – nadat bewoners hun wensen op tafel hebben kunnen leggen, zijn het de instanties (gemeente, woningbouwvereniging, project- of gebiedsontwikkelaar, et cetera) die zo’n gezonde wijk gaan realiseren. Een nadeel van deze benadering is dat gezondheid niet meer omvat dan fysieke gezondheid, en dat het behoud van de kwaliteit van de wijk haast automatisch een aangelegenheid wordt van de instanties. Kan dat niet anders? Is het mogelijk om langdurige bewonersbetrokkenheid op een organische, onontkoombare manier in te bouwen in de manier waarop we wijkverbetering aanpakken? En kunnen we het ook zó organiseren dat de bewoners en instanties gezamenlijk ontdekken hoe de gezondheid van de wijk kan worden ingevuld?

Om dit te onderzoeken, heeft InnovatieNetwerk aan drie landschapsarchitectenbureaus gevraagd om een co-creatie-aanpak te bedenken en uit te voeren voor de inrichting van de (deels groene) buitenruimtes in een wijk, en deze met een gemeente of woningbouwcorporatie van een wijk

uit te proberen. Elke combinatie heeft een eigen aanpak ontwikkeld, daarbij naar believen ondersteund door experts op het gebied van co-creatie. De resultaten van het werk zijn neergeslagen in vier beeldessays: drie van de combinaties waarvan een landschapsarchitect telkens de spil was, en één van de co-creatie-experts.

Beeldessay 1: 'Buurtsuccessies'

Dit idee is ontwikkeld met het oog op toepassing in de Eindhovense wijk Botenbuurt. De strategie voor het gezonder maken van de Botenbuurt richt zich vooral op het in gang zetten van een vliegwiel: ontwikkelingen starten die op hun beurt weer andere positieve ontwikkelingen voortbrengen. Een aantal bijzondere 'parasieten' ('meeliftende' groenelementen) wordt ingezet om kleur en variatie in het grijze woningaanbod toe te voegen. Door de innovatieve koppeling van de parasieten aan het 'slimmer kopen'-concept van woningbouwcorporatie Trudo, fungeren deze parasieten daarnaast als geldgenerator. Het geld wordt gestoken in de vergroening van de buurt, waarvoor een hele staalkaart aan mogelijkheden wordt aangeboden. De vergroening op haar beurt zorgt ervoor dat mensen graag in de buurt wonen, er langer blijven wonen en wellicht kiezen voor uitbreiding van de woning door middel van een parasiet, waarna weer meer geld beschikbaar is voor groen, enzovoorts. Dit selfsupporting systeem kent nauwelijks opstartkosten, geeft een grote invloed aan bewoners – wat de kans van slagen groter maakt – en is flexibel in de tijd. Het kristallisatiepunt van het idee is het speeltuingebied. Trudo kan hier haar middelen aanwenden om alle gronden in eigendom over te nemen en deze vergeten hoek tot een betekenisvolle plek voor de buurt te ontwikkelen. Het speeltuingebied kan een brandpunt van de buurt worden dat goed toegankelijk is, aantrekkelijk en sociaal veilig. Met de ingrediënten groen en parasieten kan een plek gemaakt worden voor jong en oud, voor sport, spel en verenigingsleven. De invulling kan variëren in de tijd en zich aanpassen aan veranderende behoeften of omstandigheden.

Beeldessay 2: '7-Klapper'

Een voor de hand liggende manier om in een wijk verbeteringen tot stand te brengen, loopt via initiatieven van gemeentelijke overheden en organisaties van buiten de wijk. Maar ook bewoners en instanties in de wijk zelf kunnen op eigen initiatief verbeteringen realiseren. Wanneer de initiatieven uit de wijk zelf ontstaan, heeft dat een groot aantal voordelen: bereidwilligheid van medewerking en inspanning, lokale kennis, aansluiting bij behoefte, grotere kans op instandhouding en vervolg, enzovoorts. Om deze initiatieven te laten ontstaan en te laten slagen, moet wel aan specifieke voorwaarden worden voldaan. Bijvoorbeeld: mensen en organisaties moeten elkaar kunnen vinden, begrijpen, en moeten vertrouwen hebben in het slagen van de plannen.

De '7-klapper' biedt bewoners en wijkorganisaties een set aan voorbeelden van initiatieven die zij zelf kunnen ondernemen. Door een aantal kleine projecten met bewoners en verschillende lokale partijen vervolgens ook uit te voeren, kunnen we een completer beeld krijgen van de specifieke voorwaarden voor succes. Tegelijk leveren we een bijdrage aan het ontstaan (of eigenlijk de groei) van die voorwaarden – die daarmee ook doelstellingen van de initiatieven worden. Elk project moet tot een verbetering leiden op ten minste driekwart van de genoemde doelen. Het idee is ontwikkeld voor en getest in de wijk Het Groene Dorp, in Alphen a/d Rijn.

Beeldessay 3: 'Buitenkind'

'Buitenkind' is de verzamelnaam van een groot aantal activiteiten, bedacht en opgezet door de wijk zelf. Door de kinderen in de wijk, maar ook door ouders, vrijwilligers, bedrijven en instanties uit de wijk, met hulp vanuit de school en van deskundigen zoals diëtisten en bewegingstherapeutes. Die activiteiten hebben twee kenmerken gemeen: ze prikkelen kinderen tot bewegen en ontdekken. Op die manier stimuleert 'Buitenkind' de nieuwsgierigheid en leergierigheid, en niet te vergeten de fantasie van kinderen. Ze leren terwijl ze bewegen, en andersom. Er zijn verschillende soorten activiteiten, ondergebracht in zes categorieën: sport, zorg, beroepen, natuur, wetenschap en bouwen aan de wijk. De bedoeling is dat kinderen steeds in elke categorie een activiteit of project kiezen dat ze graag willen doen. Wat de kinderen allemaal aan 'Buitenkind'-activiteiten ontplooiën, houden ze zelf bij op een aparte website (www.buitenkind.nl). Dit idee is oorspronkelijk uitgewerkt voor de wijk Stroinkslanden in Enschede, maar is toegepast in meerdere wijken in Groesbeek.

Beeldessay 4: 'WijkenvoorKinderen.nl'

In dit project stimuleren we dat vanuit de activiteiten van kinderen, nieuwe ideeën ontstaan over de inrichting van de wijk en de omgeving. Die ideeën komen van de kinderen zelf, die op een internetcommunity activiteiten beschrijven en uitwisselen, en inrichtingsideeën bespreken en waarderen. Ook anderen kunnen met voorstellen komen. Daarvoor is een actieve community nodig. We slaan daarbij twee vliegen in één klap. We ontwikkelen namelijk een activiteitsite voor de jeugd en koppelen daaraan een community die de ervaringen en wensen van de jongeren vertaalt naar nieuwe inrichtingsvoorstellen.